

TERESA MARESZ, KATARZYNA GRYSIŃSKA-JARMOŁA
Uniwersytet Kazimierza Wielkiego, Bydgoszcz

**Międzynarodowa konferencja naukowa:
*Dobre i złe sąsiedztwa. Od konfliktu
do współistnienia i współpracy*¹
Bydgoszcz, 11–12 maja 2016 roku**

Od zarania swych dziejów człowiek w pojedynkę lub zespołowo starał się wytyczyć granice swojego zamieszkania i posiadania. Można się o tym przekonać, sięgając po przekazy źródłowe. Na ich podstawie powstała literatura naukowa, popularnonaukowa, a także podręczniki szkolne, będące pochodną obowiązującej historiografii. Dzięki nim czytelnik ma możliwość zapoznania się z tym, jak od tysiącleci narody, a także społeczności lokalne, układały między sobą relacje. Zarówno historycy, jak i socjologowie badają przyczyny konfliktów, a także dostrzegają próby ich zażegnania, podejmowane przez społeczeństwa na wszystkich kontynentach. Zbiorowości ludzkie mieszkające obok siebie były zmuszone do podejmowania rozmów, a nawet wspólnego działania. Zdarzały się przypadki sąsiedztwa z rozsądku, współistnienia, a nawet przykłady dobrosąsiedzkiej współpracy. Nie wszystkie konflikty udało się ludzkości zażegnać.

W Instytucie Historii i Stosunków Międzynarodowych Uniwersytetu Kazimierza Wielkiego w Bydgoszczy pojawiła się inicjatywa zorganizowania cyklu konferencji pod wspólnym tytułem „Dobre i złe sąsiedztwa”. Do współpracy zaproszono wybitnych naukowców z Polski i zagranicy. Pierwsza konferencja pod tytułem „Dobre i złe sąsiedztwa. Historia kluczem do zro-

¹ Oficjalna strona konferencji „Dobre i złe sąsiedztwa”: [online], [dostępny: <http://dobreizlesasiedztwa.jarmtech.pl/>], [dostęp: 20.09.2016].

zumienia współczesnych relacji międzysąsiedzkich” odbyła się w Bydgoszczy w 2015 roku. Kolejna, zatytułowana „Dobre i złe sąsiedztwa. Od konfliktu do współistnienia i współpracy”, miała miejsce w 2016 roku. Trzecia z nich – „Dobre i złe sąsiedztwa. Obce – nasze – inne”, jest planowana na rok 2017. Konferencja ta zamknie tryptyk, w którym historycy, politolodzy, socjologowie, kulturologowie poszukując przyczyn narastania konfliktów między społecznościami, przedstawią próby ich rozwiązywania, by na koniec wykazać, jak można układać relacje sąsiedzkie pomimo istniejących odmienności.

Druga konferencja z cyklu „Dobre i złe sąsiedztwa” odbyła się w dniach 11–12 maja 2016 roku w Bydgoszczy. Patronatem, podobnie, jak w poprzednim roku, objęli ją: Jego Magnificencja Rektor Uniwersytetu Kazimierza Wielkiego – prof. dr hab. Janusz Ostoja-Zagórski, Marszałek Województwa Kujawsko-Pomorskiego – Piotr Całbecki oraz Prezydent Miasta Bydgoszczy – Rafał Bruski. Obrady konferencji odbywały się w Bibliotece Uniwersytetu Kazimierza Wielkiego przy ul. Karola Szymanowskiego 3. Uroczystego otwarcia konferencji „Dobre i złe sąsiedztwa. Od konfliktu do współistnienia i współpracy” dokonali JM Rektor prof. dr hab. Janusz Ostoja-Zagórski oraz Rektor Elekt prof. dr hab. Jacek Woźny.

W konferencji wzięło udział 55 referentów z siedmiu krajów (Polski, Rosji, Niemiec, Ukrainy, Serbii, Białorusi i Słowacji). Wielu z nich uczestniczyło również w pierwszej konferencji, tym samym ich wystąpienia stanowiły swego rodzaju całość prezentowanych materiałów, wyników badań oraz głoszonych poglądów. W kręgu ich zainteresowań była szeroko rozumiana problematyka funkcjonowania stosunków sąsiedzkich, zarówno tych międzynarodowych, jak i kulturowych, religijnych oraz społecznych, a także zagadnienie ułożenia poprawnych stosunków między narodami i społecznościami mieszkającymi obok siebie od zamierzchłych czasów do współczesności.

Trzy pierwsze wystąpienia, w ramach obrad plenarnych, zainicjowały dyskusję nad problemem postrzegania sąsiedztwa w ujęciu politologicznym, historiograficznym i społecznym. Pierwszy referat wygłosił dr hab. Janusz Golinowski, prof. nadzw. Uniwersytetu Kazimierza Wielkiego – *Pomiędzy mythos i logos społecznej zmiany. Swój i obcy w perspektywie globalizacji*, drugim referentem był prof. dr hab. Siergiej Małowiczko z Państwowego Humanistyczno-Technologicznego Uniwersytetu Obwodu Moskiewskiego w Oriechowo-Zujewie – *Spotkanie tradycyjnej i liniowej czasoprzestrzeni wiedzy historycznej o Kaukazie Północnym XIX – pocz. XX w.*, a trzecim –

prof. dr Vladimír Gonč Wydziału Nauk Politycznych Słowackiej Akademii Nauk w Bratysławie z referatem *Sąsiedztwo postrzegane w sposób naturalny i sąsiedztwo określone lub zadeklarowane przez władze państwowe. Wymiar regionalny*. Te trzy wystąpienia stanowiły wprowadzenie do dalszych obrad w ramach dziesięciu sekcji tematycznych:

1. Relacje mieszkańców pogranicza
2. Relacje sąsiedzkie oczyma kronikarzy i dziejopisarzy
3. Sąsiedztwo w przestrzeni politycznej
4. Sąsiedzkie stosunki narodowe
5. Polacy i Żydzi jako sąsiedzi
6. Sąsiedztwo różnych wyznań
7. Skonfliktowani sąsiedzi
8. Edukacja na rzecz relacji dobrosąsiedzkich
9. Współpraca kulturalna
10. O miejsce kobiety w społeczeństwie

Rozwinięciem problemu funkcjonowania społeczności na pograniczach zajęli się trzej referenci, pokazujący złożoność budowania relacji zarówno w czasach starożytnych, średniowiecznych, nowożytnych, jak i współczesnych. Dr hab. Sebastian Ruciński z UKW z jednej strony przywołał przykład układania relacji mieszkańców miast z ludnością pasterską, a z drugiej strony ingerencję w te stosunki władzy państwowej. Natomiast prof. dr hab. Włodzimierz Jastrzębski z Wyższej Szkoły Gospodarki w Bydgoszczy, prezentując wyniki dotychczasowych badań nad Kosznajdami – niemieckimi osadnikami sprowadzonymi przez Krzyżaków w latach trzydziestych XV wieku, wykazał złożoność relacji między nimi a Polakami w okolicach Tucholi i Chojnic na przestrzeni 500 lat. Pozytywny przykład układania relacji potomków Niemców i Polaków mieszkających w powiecie tucholskim od przełomu XIX i XX wieku, a także przesiedleńców przybyłych po 1945 roku z Polski centralnej oraz ziem utraconych w wyniku ustaleń jałtańskich przywołał dr Marek Sass z Gostycyna. Pokazał, jak można budować relacje dobrosąsiedzkie nawet w sytuacjach, gdy te nie do końca wynikały z wyboru.

Ponieważ wiedzę na temat tego, co się wydarzyło w przeszłości, historycy czerpią ze źródeł pisanych, więc kolejna sekcja była poświęcona spojrzeniu na sąsiedztwo oczyma kronikarzy i dziejopisarzy. Cztery pierwsze wystąpienia zawierały analizę kreowania obrazu sąsiada w relacjach kronikarzy, historyków z danej epoki, a także podróżników czy imigrantów. Obraz

Wołochów w piśmiennictwie Jana Długosza przybliżyła dr Anna Obara-Pawłowska z Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie, a mgr Roman Kazakow z Państwowego Uniwersytetu Badawczego „Wyższa Szkoła Ekonomii” w Moskwie zestawiał źródła do historii Rosji i Polski w praktyce badawczej rosyjskiego historiografa Nikołaja Michajłowicza Karamzina i polskiego historyka Zoriana Dołęgi-Chodakowskiego. Z kolei mgr Nadieżda Niekrasowa (również z tej samej uczelni) omówiła relacje i współpracę w opisywaniu dziejów twórców z Tweru oraz Moskwy pod koniec XIX i początku XX wieku. Trzy badaczki z Rosji i Ukrainy zajęły się przybliżeniem postrzegania „obcych” przez ludność przemieszczającą się – podróżującą, wędrującą, emigrującą. Doc. dr hab. Ludmiła Sukina z Państwowego Moskiewskiego Uniwersytetu Humanistycznego – filia w Siergijewie Posadzie przytoczyła przykłady relacji rosyjskich podróżników z XVII wieku, którzy na Turków Osmańskich patrzyli ze strachem, ale jednocześnie z podziwem. Dr Maria Niskowskaja z Rosyjskiej Akademii Nauk Oddział Uralski w Syktywkarze zaprezentowała przykład współpracy historyków niemieckich przybyłych do Rosji w XVIII wieku. Z kolei doc. dr Lidia Owdijczuk z Międzynarodowego Uniwersytetu Ekonomiczno-Humanistycznego im. Stefana Demiańczuka w Równem przytoczyła poglądy polityczne pisarzy ukraińskich z połowy XX wieku, którym przyszło się zaadaptować w nowym środowisku – w Niemczech, dokąd wyemigrowali ze swojego kraju. Tu również wyniknął problem dwoistego spojrzenia na „obcych”. Zagadnieniem narastania barier i prób podjęcia współpracy pisarskiej twórców katalońskich i kastylijskich mieszkających po sąsiedzku zajęła się badaczka z Uniwersytetu Jagiellońskiego – Magdalena Kasper.

Osobną sekcję w konferencji „Dobre i złe sąsiedztwa” tworzyło siedem referatów poświęconych analizie sąsiedztwa w przestrzeni politycznej. Troje badaczy – mgr Jerzy Janiec z Bydgoszczy (UKW) oraz z Torunia – mgr Alicja Mutrynowska i mgr Michalina Duda (obie z UMK) zajęło się omówieniem relacji zakonów krzyżackich z mieszkańcami terenów, na których Krzyżacy sprawowali władzę administracyjną w XIII–XV wieku. Natomiast czworo naukowców z Pułtusza, Bydgoszczy i Wrocławia wykazało złożoność relacji sąsiedzkich w tle wielkiej polityki państw totalitarnych. Dwa pierwsze referaty obejmowały zagadnienia łotewskie – prof. dr hab. Andrzej Skrzypek (Akademia Humanistyczna im. A. Gieysztor w Pułtusku) przedstawił „zagmatwane losy” stosunków polsko-łotewskich w pierwszej połowie XX wieku, natomiast

dr hab. Andrzej Topij, prof. nadzw. UKW, poddał analizie stosunki niemiecko-łotewskie i niemiecko-estońskie, opierając się na analizie dokumentacji dwustronnych układów o przesiedleniu ludności niemieckiej w 1939 roku do III Rzeszy w przededniu II wojny światowej. Problemem ludności przesiedlonej na ziemi polskie po II wojnie światowej zajął się dr hab. Andrzej Zaćmiński, prof. UKW, który na podstawie dokumentacji aparatu bezpieczeństwa przybliżył politykę władzy PRL zmierzającą do kontrolowania zarówno Polaków, jak i cudzoziemców przybyłych do Polski z Czech, Jugosławii, Grecji i Macedonii w latach 1949–1956. Natomiast dr Barbara Technańska z Uniwersytetu Wrocławskiego, odwołując się do tych samych czasów w Polsce, przytoczyła szereg wypowiedzi ze wspomnień i pamiętników ludności przybyłej na tzw. Ziemię Odzyskane po II wojnie światowej. Autorka wystąpienia scharakteryzowała tygiel przybyszów z Jugosławii, Francji, a także przesiedleńców – Ukraińców i Łemków, wśród których dochodziło do licznych konfliktów o różnym podłożu, ale także zaprezentowała próby ich rozwiązywania i znajdowania sensownych kompromisów.

„Skonfliktowanym sąsiadom” poświęcona była kolejna sekcja. W jej ramach zabrali głos naukowcy z czterech uczelni w Polsce oraz z Rosji. Wspólnym mianownikiem ich wystąpień było omówienie sporów, niezgody, skomplikowanych relacji w różnych zakątkach Europy i Azji. Jedynie dr Gienadij Kowalienko z Sankt Petersburgskiego Instytutu Historii Rosyjskiej Akademii Nauk na przykładzie szwedzko-rosyjskich kontaktów ludności pogranicza w czasie trwania wojen między tymi państwami w XVII i XVIII wieku wykazał, że pomimo konfliktu międzypaństwowego (międzynarodowego) istniała możliwość współpracy i współistnienia społeczności lokalnej mieszkającej na obszarze objętym działaniami wojennymi. Natomiast polscy badacze skupili się na prezentacji przejawów konfliktów międzynarodowych, jak i ich wpływu na zachowania społeczności lokalnej. Mgr Sergiusz Anoszko z Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego (Warszawa) przybliżył przyczyny niezgody i konfliktu na Cyprze, a mgr Paulina Wichniewicz z Uniwersytetu Warszawskiego – podłoże sporu o granicę morską oraz kryzys migracyjny pomiędzy Chorwacją a Słowenią. Dwie kolejne referentki omówiły trudne relacje sąsiedzkie w Azji – mgr Katarzyna Niemiec z Akademii Marynarki Wojennej w Gdyni, kontynuując ubiegłoroczne wątki swojego wystąpienia, omówiła niezbyt przyjazne relacje między mieszkańcami Chin i Hongkongu, a mgr Sylwia Szyz z UMCS zwróciła uwagę na problemy Ko-

reańskiej Republiki Ludowo-Demokratycznej i zadała retoryczne pytanie: „Czy światu zależy na upadku KRL-D?”.

Trzy sekcje konferencji „Dobre i złe sąsiedztwa. Od konfliktu do współistnienia i pojednania” poświęcone były bezpośrednim relacjom między ludnością mieszkającą obok siebie. O relacjach narodowościowych mówili: doc. dr Galina Alaksandrowa z Kijowskiego Uniwersytetu Narodowego im. Tarasa Szewczenki – analizując romantyczne ukraińskie pieśni ludowe, zaprezentowała obraz narodów ukraińskiego i rosyjskiego, mgr Magdalena Gibiec z Uniwersytetu Wrocławskiego – przedstawiając obraz Polaków i Ukraińców w prasie międzywojennej w II RP, dr Katarzyna Grysińska-Jarmuła z UKW – porównując ziemiaństwo polskie i niemieckie w Wielkopolsce w XIX i w pierwszej połowie XX wieku. Z kolei dr Sławomir Maksymowicz z Archiwum Państwowego w Olsztynie podjął próbę charakterystyki stosunków między polską i niemiecką szlachtą na pograniczu II Rzeczypospolitej, a dr Kamila Kłudkiewicz z Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu – na przykładzie rodu Hochbergów z Goraja pokazała życie arystokracji niemieckiej i współpracę z polskimi organizacjami i przedstawicielami polskiej arystokracji w Wielkopolsce. W kręgu relacji sąsiedzkich w Wielkopolsce na tle religijnym pozostały referaty trzech badaczy: prof. nadzw. Tomasza Kawskiego z UKW oraz mgr Barbary Hołub z UMCS i mgr Izabeli Kopczyńskiej z UAM. Omówili oni sąsiedztwo polsko-żydowskie na wsiach i w miastach wielkopolskich pod koniec XIX i w pierwszej połowie XX wieku. W kręgu sąsiedztwa różnych wyznań pozostali też kolejni uczestnicy konferencji. Dr Dariusz Spychała z UKW przez pryzmat stosunków religijnym spojrzał na społeczność rzymską. Przytoczył przykłady pozytywnych przejawów tolerancji, wspólnych obchodów religijnych pogan i chrześcijan, ale także wskazał na podziały między nimi na tle poglądów, wierzeń i obyczajów. Dr Dmitrij Dobrowolski z Państwowego Uniwersytetu Badawczego „Wyższa Szkoła Ekonomii” w Moskwie wykazał rozbieżności zaistniałe w liturgii chrześcijańskiej po schizmie wschodniej w 1054 roku. Natomiast dwaj naukowcy zajęli się stosunkami społecznymi wynikającymi z podziałów na tle religijnym – dr Stefan Pastuszewski z Towarzystwa Inicjatyw Kulturalnych w Bydgoszczy przeanalizował relacje między polskimi katolikami a rosyjskimi staroprawosławnymi w Rzeczypospolitej od XVII wieku po czasy współczesne, a prof. dr hab. Aleksander Wabiszczewicz z Uniwersytetu im. A.S. Puszkina w Brześciu (Białoruś) poruszył problem relacji żydowsko-katolickich oraz neoprote스탄cko-

-katolickich na Polesiu w II Rzeczypospolitej. Swoistym podsumowaniem obrad tej sekcji było wystąpienie dr hab. Grażyny Pańko, prof. nadzw. Uniwersytetu Wrocławskiego, która na przykładzie Dzielnicy Czterech Wyznań we Wrocławiu pokazała, jak można się różnić i jednocześnie współistnieć i współpracować. Jako dopełnienie tego wystąpienia można potraktować referat mgr Joanny Szymoniczek z Instytutu Studiów Politycznych Polskiej Akademii Nauk w Warszawie PAN, w którym autorka przybliżyła historię cmentarza wojennego w Modlinie, podkreślając, że na cmentarzu leżą ofiary wojen narodów, które ze sobą walczyły.

Na sąsiedztwo spojrzeli również uczestnicy obszernej pod względem liczby referatów sekcji „Edukacja na rzecz relacji dobrosąsiedzkich”. Sekcję zapoczątkowały dwa wystąpienia – mgr. Radosława Michny z UKW oraz mgr Elizy Stehr z Kolonii (Niemcy). Oboje referujący zaprezentowali dzieje relacji w szkołach – niemiecka badaczka spojrzała na polskie początki szkolnictwa średniego w Wielkopolsce po 1918 roku, a polski historyk na relacje polsko-niemiecko-żydowskie w Gimnazjum Królewskim w Bydgoszczy w XIX wieku. Z kolei dr Olga Morowa z Państwowego Humanistyczno-Technologicznego Uniwersytetu Obwodu Moskiewskiego w Oriechowo-Zujewie przybliżyła tradycje nauczania w szkołach rosyjskich na początku XX wieku. Trzy kolejne badaczki omówiły przejawy polityki historycznej w różnych krajach. Prof. dr hab. Olga Striełowa z Chabarowskiego Krajowego Instytutu Rozwoju Oświaty na podstawie pakietu edukacyjnego szukała pozytywnych przykładów współistnienia, współpracy, a także budzenia empatii i współczucia dla drugiej strony konfliktu. Zasadom tworzenia panteonu „bohaterów”, pozwalającego na kształtowanie pozytywnych wzorców osobowych w pamięci narodowej dzieci ukraińskich, poświęciła swoje wystąpienie dr Natalia Marczenko z Biblioteki Narodowej Ukrainy im. W.I. Wiernadskiego w Kijowie. Z kolei dr Teresa Maresz z UKW przeanalizowała prace dwu- i wielostronnych komisji podręcznikowych w Europie i na świecie, zmierzających do wyjaśnienia punktów spornych na temat sąsiadów. Autorka wystąpienia przywołała przykłady powstałych ostatnimi czasy wspólnych podręczników do historii, pozwalających na zrozumienie drugiej strony konfliktu lub po prostu sąsiada. Dr Małgorzata Szymczak z Uniwersytetu Zielonogórskiego w swoim wystąpieniu omówiła efekty kształcenia regionalnego i międzykulturowego w polsko-saksońskim regionie przygranicznym. Jednocześnie wskazała na możliwości współpracy pomiędzy regionami w zakresie działań edukacyjnych na rzecz

zmiany postrzegania sąsiada przez młodzież obu krajów. Ponieważ w procesie edukacyjnym ważną rolę pełni nauczyciel, więc to jemu poświęcił swój referat prof. dr hab. Jewgienij Wiazemski z Moskiewskiego Uniwersytetu Pedagogicznego. Podkreślił, iż od nauczyciela zależy to, jakie wartości przekáže uczniom, to on też realizuje misję edukacji historycznej. Pozostając w obszarze edukacji, dr Jasmina Milanović z Instytutu Historii Współczesnej w Belgradzie przybliżyła problem edukacji kobiet w Królestwie Serbii, a nawiązując do tematyki kobiecej, dr Joanna Trajman z Uniwersytetu Wrocławskiego omówiła pozycję kobiet w społeczeństwie niemieckim po II wojnie światowej.

W pięciu ostatnich wystąpieniach na konferencji „Dobre i złe sąsiedztwa” prelegenci skupili się na wykazaniu, że dziedzictwo kulturowe ma charakter międzynarodowy i jest dorobkiem wielu narodów, a korzystają z niego wszyscy na naszym kontynencie, jak i na całym świecie. Doc. dr Marina Rumiancewa z Państwowego Uniwersytetu Badawczego „Wyższa Szkoła Ekonomii” w Moskwie przeanalizowała etykę rosyjskiego neokantowskiego filozofa Aleksandra Wwiedińskiego, który sformułował „czwarty postulat praktycznego rozumu”. Dwoje badaczy – dr Aleksandra Kłaput-Wiśniewska z Akademii Muzycznej w Bydgoszczy oraz dr Igor Sawczuk z Narodowej Akademii Muzycznej Ukrainy w Kijowie – wskazało na muzykę jako obszar współpracy kompozytorów i muzyków w kontekście narodowym. Z kolei dwoje historyków z Bydgoszczy – dr hab. Zdzisław Biegański, prof. nadzw. UKW, oraz dr Joanna Szczutkowska – przybliżyło polsko-jugosłowiańską współpracę kulturalną po II wojnie światowej.

Każdą sekcję kończyły ożywione dyskusje. Uczestnicy konferencji mieli możliwość zadawania pytań referentom, a ci z kolei szansę na wymianę poglądów między sobą na tematy podejmowane w referatach. Konferencja stała się dobrą okazją do wymiany poglądów naukowców z Polski, Europy i Azji. Obrady uczestników konferencji przebiegały w życzliwej i przyjacielskiej atmosferze.

Zgodnie z założeniem organizatorów – w dniach 11–12 maja 2017 roku w Bydgoszczy odbędzie się III Międzynarodowa Konferencja Naukowa „Dobre i złe sąsiedztwa” pod tytułem „Dobre i złe sąsiedztwa. Obce – nasze – inne”. Będzie ona stanowić podsumowanie dotychczasowych obrad, a jednocześnie pokaże, jak postrzegać sąsiada, który może jest dla nas „obcy”, czasem „inny”, ale jest „naszym sąsiadem”.